

0222 ისტორია და არქეოლოგია HISTORY AND ARCHAEOLOGY**საქართველოს პოლიტიკური ისტორია (1988-1992 წწ)****ანა ეცადაშვილი****წმ. ანდრიას ქართული უნივერსიტეტი****E-mail: anietsadashvili@gmail.com****რეზიუმე**

საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლის საკითხს უამრავი ნაშრომი და კვლევა მიეძღვნა. ამ უაღრესად მნიშვნელოვანი ფაქტის ანალიზი და მისი ისტორიულ სამართლებრივი შეფასება ძალიან მნიშვნელოვანია მომავალი თაობებისათვის, რადგან მათ უნდა გაიაზრონ თუ რამდენად რთული გზა გაიარა საქართველომ დამოუკიდებლობისათვის. ასევე საყურადღებოა 1991-1992 წლების დეკემბერ-იანვარის მოვლენები და სახელმწიფო გადატრიალება. აუცილებელია მოხდეს ამ უაღრესად ტრაგიკული, ანტისახელმწიფოებრივი და ანტიკონსტიტუციური ფაქტის ანალიზი და მისი ისტორიულ სამართლებრივი შეფასება. სტატიაში გაანალიზებულია ის ძირითადი მოვლენები, რომლებმაც საქართველოს ეროვნული მოძრაობა უფრო აქტიურად ჩართო პოლიტიკურ პროცესში. განხილულია ზვიად გამსახურდიას პრეზიდენტად არჩევა, მისი მმართველობისა და ოპოზიციასთან ურთიერთობების დინამიკა, ასევე საერთაშორისო გავლენები და რუსეთის ჩარევა ამ პროცესებში.

საკვანძო სიტყვები: “დამოუკიდებლობა”, “ეროვნული მოძრაობა”, “არჩევნები”, “საქართველო”, “საბჭოთა კავშირი”, “სახელმწიფო”.

1988-1992 წლები განსაკუთრებული მნიშვნელობის მქონე პერიოდია საქართველოს უახლესი ისტორიისთვის, რადგან ამ პერიოდში ქვეყანაში გაძლიერდა ეროვნული თვითშეგნება და საბოლოოდ მოხდა საბჭოთა კავშირისგან დამოუკიდებლობის მოპოვება. აღნიშნული წლები გაჯერებულია პოლიტიკური ცვლილებებით, სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემებით და ეროვნული მოძრაობის გაძლიერებით, რამაც ჩამოაყალიბა საქართველო თანამედროვე სახელმწიფოდ და სათავე დაუდო საქართველოს რესპუბლიკის დამოუკიდებლობას. ეროვნული მოძრაობის განვითარება, 9 აპრილის ტრაგიკული მოვლენები და საბოლოოდ 1991 წლის 9 აპრილს დამოუკიდებლობის გამოცხადება, წარმოადგენს იმ საკვანძო მოვლენებს, რომლებიც ჩამოყალიბდა როგორც ქვეყნის ეროვნული იდენტობის ნაწილი. ამ რთულ და მტკივნეულ პერიოდში მრავალი ქართული და საერთაშორისო აქტორი იბრძოდა საბჭოთა წნეხისგან გათავისუფლებისთვის, ხოლო დამოუკიდებლობისთვის მებრძოლთა შორის იდეოლოგიური და პოლიტიკური განხეთქილებაც წარმოიშვა. ამგვარი რთული სოციალური და პოლიტიკური კონტექსტი განაპირობებდა მრავალი ახალი მოძრაობისა და პარტიის გაჩენას, რომელთაც მიზნად ჰქონდათ ეროვნული თვითმყოფადობის შენარჩუნება და სახელმწიფოს ავტონომიურობის უზრუნველყოფა. ჩემი საკვლევი თემის ქრონოლოგიურ ჩარჩოს წარმოადგენს 1988-1992 წლები. კვლევის მიზანია საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლის ისტორიული ფაზების და ეროვნული მოძრაობის როლის კომპლექსური შეჯამება. ასევე იმ საერთაშორისო და შიდა ფაქტორების წარმოჩენა, რომლებიც გავლენას ახდენდნენ საქართველოს დამოუკიდებლობის მოპოვების პროცესზე და რომლებმაც განსაზღვრეს სახელმწიფო გადატრიალების გზით საქართველოს პოლიტიკური სცენის გარდაქმნა.

XX ს-ის 80-იანი წლების ბოლოს საქართველოში იწყება ეროვნული მოძრაობის ახალი ეტაპი. 1987-1990 წლებში ფაქტიურად საფუძველი ჩაეყარა მრავალპარტიულ სისტემას. ეროვნული მოძრაობის საწყის ეტაპზე, სხვადასხვა ჯგუფები თუ პოლიტიკური პარტიები განსხვავებული ეკონომიკური, სოციალური მიდგომებითა და ხედვებით, განსხვავებული საგარეო და საშინაო პოლიტიკური კურსით გამოვიდნენ ასპარეზზე.

მრავალფეროვანი პოლიტიკური სპექტრით დაიწყო საქართველოში ეროვნული მოძრაობის აღმავლობის პერიოდი, რომელიც მალევე ერთმანეთთან უკომპრომისო

დაპირისპირებაში გადაიზარდა, სამწუხაროდ მრავალმხრივია მიზეზები ამ ფაქტისა. საბჭოთა კავშირის წინააღმდეგ ეფექტური ბრძოლის და იმპერიის კლანჭებისგან სრულად თავის დასაღწევად, საჭირო იყო სრული ეროვნულ-პოლიტიკური კონსოლიდაცია, რაც სამწუხაროდ ვერ მოხერხდა.

1990 წლის მეორე ნახევარში ეროვნულ-რადიკალური პარტიები უკვე ორ ბანაკად იყოფიან. ეროვნულ რადიკალების ერთი ნაწილის გზა მრგვალი მაგიდის კონცეფცია და მათი ბრძოლაა ქვეყნის დამოუკიდებლობის მოპოვებაში, ხოლო ეროვნულ-რადიკალების მეორე ნაწილმა, ანუ ეროვნულ ფორუმში დარჩენილმა პარტიებმა უცვლელად შეინარჩუნეს იგივე ტაქტიკა. ეროვნულმა ფორუმმა ქართველი ხალხის ნების გამოხატველ ორგანოდ ეროვნული კონგრესი აღიარა. 1990 წლის 23-25 ივნისს ე.წ. ეროვნულ ყრილობაზე ფორუმში მყოფი ეროვნულ-რადიკალები, ზოგიერთი სხვა ორგანიზაციები და ინტელიგენციის ერთი ნაწილის წარმომადგენლები შეიკრიბნენ. კონგრესის მომხრე რადიკალებმა გადადგეს ტაქტიკური ნაბიჯი და ყრილობაზე ინტელიგენციის წარმომადგენლებიც მიიწვიეს. (შველიძე 2008:96) სამდღიანმა ყრილობამ ეროვნული კონგრესის არჩევნების შესახებ მიიღო გადაწყვეტილება. თარიღად კი 20 სექტემბერი გამოცხადდა.

ზემოთ აღწერილ ფაქტებთან დაკავშირებით, საჭიროდ მიმაჩნია ჩემი აზრი დავაფიქსირო ეროვნული ყრილობის სახელთან დაკავშირებით. ის ფაქტი, რომ ეროვნულ-რადიკალების ნაწილმა ყრილობას ეროვნული დაარქვა გადაჭარბებულია, რამდენადაც მასში საზოგადოებისა და პოლიტიკური პარტიების მხოლოდ და მხოლოდ ნაწილი იღებდა მონაწილეობას, იმდენად ეს ყრილობა ეროვნულად ვერანაირად ვერ ჩაითვლება. ეროვნულ-რადიკალების ეს ბანაკი დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლაში, აბსოლუტურად განსხვავებული გზით წავიდა, რამაც ქვეყანაში არსებული დაპირისპირებები გაზარდა. ხელისუფლებაში მოსვლისა და ჰეგემონიის დაკარგვის შიშმა, ეროვნული კონგრესის მომხრეები სამკვდრო-სასიცოცხლოდ დაუპირისპირდა მრგვალ მაგიდას.

მრავალპარტიული არჩევნები საქართველოში 1990 წლის 28 ოქტომბერს ჩატარდა. მასში მონაწილეობა ამომრჩეველთა 67%-მა მიიღო. არჩევნებში მონაწილე სუბიექტების მიერ მიღებული შედეგით კი ლიდერობდა „მრგვალი მაგიდა თავისუფალი საქართველო“ 1 248 111 ხმა (81 დეპუტატი) - 53,99%-ით.

ამ არჩევნების შედეგად საქართველოში ხავერდოვანი რევოლუცია მოხდა. დასრულდა კომუნისტური პარტიის დიქტატურის ეპოქა და საქართველოს ხელისუფლების სათავეში ეროვნული ძალები მოვიდნენ. პარალელურად ქვეყანაში არსებობდა რადიკალური ოპოზიციის თვითმარქვია, წარმომადგენლობითი ორგანო - ეროვნული კონგრესი, რაც ქვეყანაში კონფრონტაციური ცენტრების ჩამოყალიბებას ნიშნავდა.

1990 წლის 30 ნოემბერს ეროვნული კონგრესი ე.წ. მეორე სესიაზე შეიკრიბა. კონგრესი დამოუკიდებლობისთვის ბრძოლაში კვლავ არარეალურ და უტოპიურ გზას იზიარებდა. კონგრესმა დადგენილებით აირჩია პრეზიდენტი, რაც ეროვნული ხელისუფლების წინააღმდეგ ბრძოლას ნიშნავდა. ხელისუფლების მიმართ მწვავე დაპირისპირებით გამოირჩეოდნენ: ეროვნულ დემოკრატები, ილია ჭავჭავაძის საზოგადოება, მხედრიონი და სხვა. მდგომარეობა კიდევ უფრო დაიძაბა, როდესაც უზენაესმა საბჭომ მიიღო დადგენილება, კანონით გაუთვალისწინებელი შეიარაღებული ფორმირებების აკრძალვის შესახებ. 1990 წლის 20 დეკემბერს, დადგენილების მიღებამდე, უზენაესმა საბჭომ საქართველოს რესპუბლიკის შინაგანი ჯარების, ეროვნული გვარდიის შექმნის შესახებ გადაწყვეტილება მიიღო. სახელმწიფო მოუწოდებდა სხვადასხვა ფორმირებებს, რომ თუ ისინი მიზნად დაისახავდნენ ქვეყნის ინტერესებისა და უსაფრთხოების დაცვას, მაშინ ეროვნული გვარდია სწორედ ამ მიზნით შეიქმნებოდა და მასში უნდა გაერთიანებულიყვნენ. მნიშვნელოვანია აღვნიშნოთ, რომ ამ შეიარაღებულმა ფორმირებებმა გარკვეული პოზიტიური როლი ითამაშეს ეთნოკონფლიქტურ რაიონებში ეროვნული ინტერესების დასაცავად.

ჯაბა იოსელიანი აცხადებდა: „ეროვნული გვარდია, ეს არის ნამდვილი ზღაგრა. არავითარი გვარდია არ არსებობს, ეს არის იგივე მოსკოვის შინაგანი ჯარების გაძლიერების პროცესი... პირადად ვინმეს თუნდაც, ზვიად გამსახურდიას ან სხვას ჩვენ არ დავემორჩილებით... თუ ვინმე ჩვენ დაშლას დააპირებს, ვურჩევ ილუზიებს თავი დაანებოს. მართალია სისხლი დაიღვრება, მაგრამ ყველამ იცოდეს, რომ ჩვენი მოწინააღმდეგის იარაღი ჩვენს ხელში გადმოვა“ („შვიდი დღე“ 1991: 4 იანვარი).

მხედრიონთან მიმართებით, ხელისუფლებამ აშკარად გამოავლინა არათანმიმდევრული ქმედება. მან მთელი თვენახევრის განმავლობაში თავისივე დაპირებული კანონით გათვალისწინებულ ზომებს არ მიმართა - იარაღის ჩაუბარებლობის შემთხვევაში ერთ თვეში კანონის აღსრულების შესახებ (შველიძე 1008: 4 იანვარი).

მხედრიონის ლიდერის ეს განცხადება ნათლად წარმოაჩენს, რომ იგი არ სცნობდა არსებულ ხელისუფლებას და გადადიოდა კონფრონტაციის მდგომარეობაში, რასაც ჩვეულებრივ ამბოხება ეწოდება. მხედრიონსა და ეროვნულ ხელისუფლებას შორის დაპირისპირება მეტად სახიფათო გზით გაგრძელდა.

1991 წლის მარტისათვის ხელისუფლებას და ოპოზიციას შორის ურთიერთობა სტაბილურად კონფრონტაციული იყო. დაპირისპირება მუდმივ მიტინგებში გადაიზარდა. 1991 წლის მაისის წინასაარჩევნო გარემო ურთიერთდაპირისპირებით დაიწყო. გასაკვირი არ არის, რომ საარჩევნო პერიოდი ნებისმიერ ქვეყანაში ზრდის პოლიტიკურ დამაბულობას და კონკურენციას.

წინა საარჩევნო პერიოდში გახშირდა ზვიად გამსახურდიას მხრიდან მწვავე შეფასებები ინტელიგენციის მიმართ, რადგან მათი დიდი ნაწილი მხარს არ უჭერდა მას, ხოლო ეს უკანასკნელიც გამოირჩეოდა ისეთი შეფასებებით როგორცაა: პროვოკატორი, აგენტურა, კრემლის აგენტის, მოსკოვის ჯაშუშები, ანტიეროვნული, ღვთის მოღალატე („თავისუფალი საქართველო“ 1991: მაისი). შესაძლოა არც ცდებოდა პრეზიდენტობის კანდიდატი ინტელიგენტთა ნაწილის შეფასებაში, თუმცა მას კარგად უნდა გაეაზრებინა, რომ საზოგადოების ეს ფენა მნიშვნელოვან გონს და ძალას წამოადგენდა, არ ქონდა იმას მნიშვნელობა რამდენად უჭერდა ამ უკანასკნელთ ხალხი მხარს. ამდგომარეობაში შეფასებებმა ამ პერიოდში და შემდგომშიც, საბოლოოდ გამოიწვია ინტელიგენციის დიდი ნაწილის მოწინააღმდეგე ბანაკში გადასვლა, თუმცა შემდეგ მათი ნაწილის ანტისახელმწიფოებრივი მიდგომები და დანაშაულებები სხვა საკითხია. საქართველოში საპრეზიდენტო არჩევნები პირველად 1991 წლის 26 მაისს გაიმართა. ამრიგად, ზვიად გამსახურდიამ საქართველოს მოსახლეობის უმრავლესობისაგან უკვე მესამედ მიიღო უმაღლესი სახის ლეგიტიმაცია. პირველად - 1990 წლის 28 ოქტომბერს, მეორედ - 1991 წლის 31 მარტს და ხოლო მესამედ - 1991 წლის 26 მაისს.

საქართველოს ხელისუფლება საგარეო პოლიტიკური ორიენტაციის ღიადა დაფიქსირებისგან თავს იკავებდა, თუმცა ხაზს უსვამდა დასავლეთის ქვეყნებთან ურთიერთობის უპირატესობის მნიშვნელობას, რაც იმდროინდელი გეოპოლიტიკური მდგომარეობის გათვალისწინებით, სრულიად რეალური მიდგომა იყო.

1991 წლის ივლისის დასაწყისში, საქართველოს პრეზიდენტი, მოსკოვში ამერიკის საელჩოში იმყოფებოდა, სადაც იგი აშშ-ს დამოუკიდებლობის დღესთან დაკავშირებით იყო მიწვეული. თენგიზ სიგუა იხსენებს: „მოსკოვში შეხვედრის დროს შეერთებული შტატების სახელმწიფო მდივანმა ჯეიმს ბეიკერმა მე და ზვიად გამსახურდიას გვითხრა, დაგეხმარებით, საბჭოთა კავშირი დაშლის პირასაა, ოღონდ ნუ იჩქარებთ“ (პრეზიდენტი 2004, 13-26 დეკემბერი).

ამრიგად, ოპოზიციონერების მტკიცება იმის შესახებ, რომ საქართველოს ხელისუფლება ღიადა უპირისპირდებოდა დასავლეთის ქვეყნებს და იზოლაციის გზას ადგა იყო სიცრუე. 1991 წლის ივლისამდე საქართველოს ხელისუფლება და მისი წარმომადგენლები ცდილობდნენ

ურთიერთობები დაემყარებინათ დასავლეთის ქვეყნების სახელმწიფოს სტრუქტურებთან, მაგრამ ოფიციალური ურთიერთობების გაფორმება შეუძლებელი იყო, დასავლეთი ცნობდა საბჭოთა კავშირის ტერიტორიულ მთლიანობას (შველიძე 2008: 270).

1991 წლის ივლისში საქართველოს საგარეო პოლიტიკური მდგომარეობა კიდევ უფრო დამძიმდა. 31 ივლისს შეერთებულმა შტატებმა და საბჭოთა კავშირმა შეიარაღების სფეროში უმნიშვნელოვანესი შეთანხმების გაფორმება შესძლეს. ჯორჯ ბუშმა და მიხეილ გორბაჩოვმა მოსკოვში ხელი მოაწერეს შეთანხმებას სტრატეგიული შეიარაღების შემცირების შესახებ, რომლის მიხედვითაც აშშ-სა და საბჭოთა კავშირის ბირთვული არსენალები 30-40 %-ით მცირდებოდა (კობალაძე 2006: 384).

ბუნებრივია, რომ ზემოთ აღნიშნული ხელშეკრულების მოქმედებისთვის ამერიკის შეერთებულ შტატებს, საბჭოთა კავშირთან რაიმე სახის პოლიტიკური დაპირისპირება არ სურდა. ამ მსოფლიო გეოპოლიტიკურ ვითარებაში, დასავლეთის ქვეყნები და მისი ფლაგმანი აშშ არ აპირებდნენ საბჭოთა კავშირში შემავალი რესპუბლიკების ცნობას დამოუკიდებელ სუბიექტებად, ეს ფაქტი შემდგომი მოვლენებითაც დადასტურდა, როდესაც საბჭოთა კავშირის დე-იურე დაშლამდე დასავლეთის ქვეყნებს არც ერთი საბჭოთა რესპუბლიკა არ უცვნიათ სამართალ სუბიექტად (გამონაკლისს წარმოადგენდა ბალტიისპირეთი).

ცხადი იყო, რომ მსოფლიოს ამ გადანაწილების პროცესებში საქართველო ცუდ მდგომარეობაში აღმოჩნდა. დასავლეთის ქვეყნების მხარდაჭერის იმედი მას არ უნდა ჰქონოდა, ამით საქართველოს ხელისუფლება განწირული იყო და ეს ფაქტი კარგად გამოიყენეს შემდგომ ამბოხებულმა და ანტისახელმწიფოებრივმა ძალებმა, როდესაც დაიწყეს ღია ამბოხი და სახელმწიფო გადატრიალება საქართველოს ხელისუფლების წინააღმდეგ.

1991 წლის შემოდგომა იწყება ესკალაციით, შემდგომში ის იღებს ღია ამბოხისა და დესტაბილიზაციის სახეს და საბოლოოდ სრულდება ეროვნული ხელისუფლების დამხობით და პრეზიდენტის განდევნით.

1988-1992 წლების პერიოდი (სახელმწიფო გადატრიალება) საქართველოში წარმოადგენდა ერთ-ერთ ყველაზე მტკივნეულ და გამოწვევებით სავსე პერიოდს. მიუხედავად დამოუკიდებლობის მოპოვებისა, ქვეყნის შიგნით არსებული პოლიტიკური დაძაბულობა, შიდა განხეთქილებები და გარე გავლენები სერიოზულ დაბრკოლებად იქცა საქართველოსთვის, რამაც შეუშალა ხელი მის სწრაფად განვითარებასა და დემოკრატიულ პროგრესს. 1990 წლის ოქტომბერში ხელისუფლებაში მოსულ ეროვნული მოძრაობის ძალების ნაწილს ღია დაუფარავი, უკომპრომისო, მტრული და ხშირ შემთხვევაში ანტისახელმწიფოებრივი ქმედებებით, ეროვნული მოძრაობის მეორე ნაწილი დაუპირისპირდა, რაც კიდევ უფრო დიდ განსაცდელში ამყოფებდა, ჯერ კიდევ არ აღიარებულ და არარსებულ ქვეყანას და მის დამოუკიდებლობის მოპოვებას. ცხადია, რომ ეროვნული მოძრაობის ნაწილთან ერთად, ხელისუფლებას საბჭოთა ნომენკლატურა ებრძოდა; პრივილეგიებული ინტელიგენცია, შეიარაღებული ფორმირებები და თავისთავად, იმპერიის სპეცსამსახურები. საკითხი არ უნდა წარმოვიდგინოთ ისე, რომ ხელისუფლება შეუცდომელი და ყოველთვის მართალი იყო. თავის მმართველობის პერიოდში მან ბევრი შეცდომა დაუშვა და ეს იყო რეალობა.

სამწუხაროდ, ჩვენ ქვეყანაში, რუსეთის იმპერიის თითქმის 2 საუკუნოვანმა ბატონობამ, დიდი დაღი დაასვა ჩვენ საზოგადოებას. 1990 წლის ბოლოს სათავეში მოვიდა ძალა, რომელსაც ქვეყნის მმართვეის არანაირი ცოდნა და გამოცდილება არ ჰქონდა, ეს მხოლოდ ქართველმა კომუნისტებმა იცოდნენ, მაგრამ წლების განმავლობაში ისინიც კი ცენტრიდან იმართებოდნენ, ანუ გამოდის, რომ ქართულ პოლიტიკურ სპექტრს არანაირი პოლიტიკური კულტურის და მისი მართვის უნარი არ გააჩნდა. ერთია ეროვნული მოძრაობა, დაუმორჩილებლობა, დემონსტრაციები, აქციები, და სხვადასხვა აქტივობები, მაგრამ სრულიად სხვა და გაცილებით რთულია ქვეყნის მართვა.

1991 წლის სექტემბრიდან საქართველოში, ღია და დაუფარავი ბრძოლა მიმდინარეობდა ლეგიტიმურ ხალხის მიერ არჩეული ხელისუფლების წინააღმდეგ, ბრძოლის შინაარსი ფეხდაფეხ იცვლიდა სახეს, ხდებოდა არაკანონიერი და ანტიკონსტიტუციური.

1991-1992 წლების დეკემბერ-იანვარში, საქართველოში შეიარაღებული ამბოხებისა და საბჭოთა კავშირის ჩარევის შედეგად, დაემხო ეროვნული ხელისუფლება, რაც წარმოადგენდა ანტიეროვნულ, კონტრსუვერენულ, სახელმწიფო გადატრიალებას. ხელისუფლების დამხობის შემდგომ რუსული ორიენტაციის ხალხმა ხელში ჩაიგდო ძალაუფლება და მისი უზურპაცია მოახდინა, როდესაც დათანხმდა დსთ-ში გაწევრიანებაზე ნაწილობრივ შეზღუდა ქვეყნის სუვერენიტეტი. ამ უდიდესი დანაშაულებრივი აქტის შემდგომ, ქვეყანაში დაიწყო სამოქალაქო დაპირისპირება, პოლიტიკურ-ეკონომიკური, სოციალური, ჰუმანიტარული კრიზისი. დაიკარგა კონტროლი ტერიტორიების დაახლოებით 20%-ზე. გადატრიალების შემდეგ, წლების მანძილზე ქვეყანაში ანარქია სუფევდა, გაიძარცვა სახელმწიფოს, ხალხის ქონება რომელსაც უნდა შეექმნა დოვლათი და ქვეყნის ეკონომიკა ფეხზე დაეყენებინა. ანტისახელმწიფოებრივი ქმედების გამო, მოიშალა ყველა სახელმწიფო მმართველობითი სტრუქტურა და მისი მართვა-გამგეობა ხდებოდა არა კანონის არამედ, როგორც თ.კიტოვანი იტყოდა, „პატრიოტული რწმენით“, ეკონომიკური კატასტროფის გამო ქვეყანაში გამეფდა კრიმინალი რომელიც თავის მხრივ დიდად ხელს უშლიდა ქვეყნის მმართველის კანონიერების ჩარჩოში მოქცევას.

ამრიგად, 1991-1992 წლების სახელმწიფო გადატრიალების ავტორები და მათი თანამზრახველები დამნაშავეები არიან, საკუთარი ქვეყნის და ერის წინაშე, ეს კი ღალატზე მეტს ნიშნავს. ნიშანდობლივია, რომ ამ ეროვნული ტრაგედიიდან 29 წელია გასული და არცერთი პირი, ჯგუფი თუ ორგანიზატორი არ არიან მიცემულნი შესაბამის პასუხისგებაში, მას მერე 3-ჯერ შეცვლილმა ხელისუფლებამ, არც ერთმა არ ჩაატარა გამოძიებაც კი და არ მიანიჭა კვალიფიკაცია ამ ფაქტს, მხოლოდ 2005 წელს საქართველოს პარლამენტმა 1991-1992 წლების მოვლენებს სახელმწიფო გადატრიალების შეფასება მისცა, მაგრამ ამ ფაქტის გარშემო გამოძიება არც ამის შემდგომ ჩატარებულა.

ლიტერატურა

1. უჩა ზლუაშვილი - საქართველოს პოლიტიკური ისტორია 1987 – 2003 . თბილისი 2015.
2. მერაბ ვაჩნაძე - ისტორიის ჩანაწერები. ნაწილი პირველი. 1989 – 1992 წლები. 2007.
3. ჯაბა იოსელიანი - სამი განზომილება. თბილისი. 2013.
4. არჩილ კობალაძე - ამერიკის ისტორიის ესკიზები. რედაქტორი ჰოვარდ ქინოტი. ქართული გამოცემის რედაქტორი არჩილ კობალაძე. თბილისი. 2006.
5. ნოდარ ნათაძე - რაც ვიცი (ფაქტები და ანალიზი). 2002.
6. აპოლონ სილაგაძე (რედაქტორი) - რა ხდებოდა თბილისში. ქრონიკა, ოფიციალური მასალები, ანალიზის პირველი ცდები. შემდგენელები: თემურ კალანდაძე, გიგა ლიპარტელიანი. თბილისი 1992.
7. დიმიტრი შველიძე - პოლიტიკური დაპირისპირება და ეროვნული ხელისუფლების დამხობა საქართველოში. 1987 – 1992. თბილისი. 2008.
8. ვახტანგ ძაბირაძე - ეროვნული მოძრაობის შუქ-ჩრდილები. 2007.
9. „ახალგაზრდა ივერიელი“. 1989. 22 ივნისი.

Political history of Georgia (1988-1992)

Ana Etsadashvili

Abstract

Numerous works and studies have been dedicated to the issue of the struggle for Georgia's independence. Analyzing this highly significant fact and providing a historical and significant fact and providing a historical and legal assessment is crucial for future generations, as they need to understand the difficult path Georgia has traversed in its quest for independence. The events of December 1991 to January 1992 and the subsequent coup are also noteworthy. It is essential to analyze and evaluate this extremely tragic, anti-state, and unconstitutional event from a historical and legal perspective. The article analyzes the key events that actively engaged Georgia's national movement in the political process. It discusses the election of Zviad Gamsakhurdia as president, the dynamics of his governance and relations with the opposition, as well as international influences and Russia's involvement in these processes.

Keywords: "Independence"; "National Movement"; "Elections"; "Georgia"; "Union of Soviet Socialist Republics"; "State".